

ภาคประชาสังคมกับการลดวิกฤตการเสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในจังหวัดพิษณุโลก

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน

หน่วยปฏิบัติการวิจัยเพื่อการพัฒนาด้านเด็กและเยาวชน

ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้ติดตามสถานการณ์การเสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในประเทศไทยอย่างใกล้ชิด ได้พบข้อมูลสำคัญว่าระหว่างรอยต่อทางการศึกษาจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไปชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และช่วงมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จะเป็นช่วงที่พบเด็กและเยาวชนหลุดจากระบบการศึกษาเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาทางด้านการเงิน ครอบครัวไม่สามารถส่งให้เรียนต่อได้ จากข้อมูลชุดนี้จึงนำไปสู่การทำงานร่วมกันในหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม รวมถึงคณะครูอาจารย์ในแต่ละพื้นที่เพื่อช่วยกันค้นหาเด็กที่เสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษาให้กลับเข้ามาได้โดยเร็วที่สุด ผ่านโครงการ “ศูนย์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในภาวะวิกฤตการศึกษา”

จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความโดดเด่นของรูปแบบการทำงานที่เริ่มจากภาคประชาสังคมที่ต้องการลดภาวะวิกฤตการเสี่ยงหลุดจากระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชนต่าง ๆ โดยได้สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ สมาคมสุขปัญญา นำโดย ดร.สุนทร ทองคำพงษ์ ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่ให้ความสำคัญกับประเด็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2561 ภายใต้อาณัติความเชี่ยวชาญด้านสหวิชาชีพที่มีแนวคิดที่ว่า “สร้างสรรค์ความสุขด้วยปัญญา” เพื่อสร้างสุขภาวะของประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก เป็นภาคประชาสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาของจังหวัดพิษณุโลก ภายใต้อำนาจจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (Area-Based Education: ABE) ของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ในปี พ.ศ. 2562 และ 2563 จากการทำงานครั้งนี้หนุนเสริมให้ทางสมาคมมีต้นทุนในการทำงานที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) กลไกความร่วมมือระดับพื้นที่ (resource mapping) 2) ฐานข้อมูลการทำงานระดับจังหวัดเพื่อการเสริมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา 3) เครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนในแต่ละพื้นที่ และ 4) ระบบการบูรณาการช่วยเหลือเด็กครบวงจร (one stop service)

ต้นทูลดังกล่าวนี้ได้นำมาสู่การทำงานร่วมกับโครงการ “ศูนย์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในภาวะวิกฤตการศึกษา” และได้เป็นพื้นที่นำร่องที่สะท้อนให้เห็นถึง **พิษณุโลกโมเดล: โมเดล 2-node เครือข่ายภาคประชาสังคมเข้มแข็งเพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในภาวะวิกฤตการศึกษา**

โครงสร้างของ 2-node โมเดล ประกอบด้วย หน่วยปฏิบัติการที่เป็นหน่วยงานภาคประชาสังคมนำโดยสมาคมสุขบัญญัติร่วมกับเครือข่ายการทำงานที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกเป็นผู้อำนวยการและให้การสนับสนุนการทำงานร่วมกัน องค์ประกอบของภาคีเครือข่ายการทำงานในหน่วยปฏิบัติการภาคประชาสังคมประกอบด้วยเครือข่ายผู้อำนวยการโรงเรียนในจังหวัดพิษณุโลก มุสลิธิพลเอก ดร.ศิริ ทิวะพันธุ์ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด และเครือข่ายชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก

ด้วยความร่วมมือเหล่านี้ทำให้สามารถ “ค้นหา-ประสาน-ส่งต่อ-ติดตาม” เด็กในภาวะวิกฤตทางการศึกษาของจังหวัดพิษณุโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีหลักการทำงาน 4 ข้อคือ 1) สร้างต้นทุนชีวิต 2) การประสานพลัง (synergy) 3) ไร้รอยต่อ (seamless) และ 4) ประสานพลังแข็ง-พลังอ่อน (hard and soft power) รายละเอียดของหลักการดำเนินงานแต่ละข้อมีดังนี้

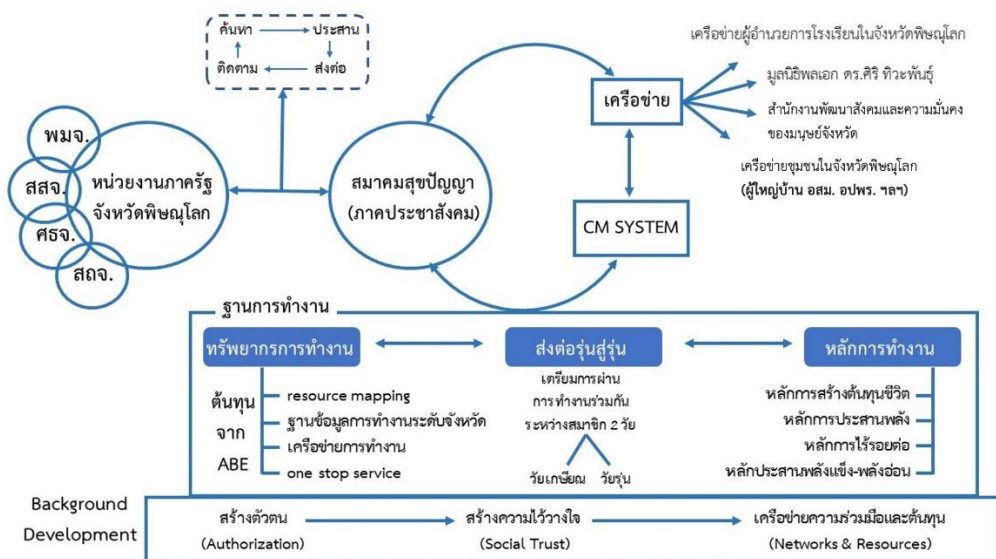
1. หลักการสร้างต้นทุนชีวิต: เป็นหลักการพิจารณาสภาพเบื้องต้นของเด็กและครอบครัวเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพและความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว รวมถึงบริบทของโรงเรียนและชุมชนแวดล้อมด้วย

2. หลักการประสานพลัง: เป็นหลักการเปิดรับฟังและพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายและชุมชน เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารและมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3. หลักการไร้รอยต่อ: เป็นหลักการดำเนินงานที่มุ่งผลลัพธ์การทำงานโดยการประสานงานกับผู้ว่าราชการโดยตรงเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและให้เกิดความร่วมมือในการดูแลและส่งต่อกรณีศึกษาภายใต้บริบทที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของหน่วยงาน และการทำงานเชิงสัมพันธ์เพื่อการดูแลเด็กตั้งแต่ต้นทาง (คือการได้รับโอกาสทางการศึกษา) ถึงปลายทาง (คือการมีงานทำ)

4. หลักประสานพลังแข็ง-พลังอ่อน: เป็นหลักการสร้างโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมหรือชุมชน ได้มีโอกาสพบเจอกัน ทำงานร่วมกัน และได้บรรลุเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน ภาคีรัฐเปรียบเสมือนพลังแข็ง (hard power) ที่มีความพร้อมทั้งต้นทุนและกลไกการทำงาน แต่อาจเข้าไม่ถึงเป้าหมายที่กำหนดได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่พลังชุมชนและภาคประชาสังคมเปรียบเสมือนพลังอ่อน (soft power) ที่มีข้อมูลและสามารถเข้าถึงเป้าหมายที่ภาครัฐต้องการได้ แต่ไม่มีต้นทุนและกลไกการให้ความช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพมากพอด้วยเหตุนี้ หลักการทำงานในข้อนี้คือการให้พลังทั้ง 2 ส่วนได้ประสานซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานที่สอดคล้องกันและบรรลุเป้าหมายของทั้ง 2 ฝ่าย กล่าวคือภาครัฐได้ปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจของตนเองกับ

กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในขณะที่ฝ่ายภาคประชาสังคมและชุมชนก็สามารถให้ความช่วยเหลือและส่งต่อความช่วยเหลือไปสู่ภาครัฐเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการให้ความช่วยเหลือต่อไป

จากข้อมูลพิษณุโลกโมเดลนับเป็นองค์ความรู้ที่น่าสนใจเนื่องจากแกนนำที่เป็นพลังหลักในการขับเคลื่อนการทำงานเป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันอย่างเป็นธรรมชาติของกลุ่มสมาชิกที่มีเป้าหมายร่วมกัน พร้อมกับการสร้างจุดยืนและกลไกการทำงานที่เป็นเอกลักษณ์ขององค์กรเอง ผ่านประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของสมาชิกทุกคนในองค์กร ทั้งนี้รูปแบบพิษณุโลกโมเดลอาจเป็นต้นแบบการขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ที่องค์กรภาคประชาสังคมสนใจริเริ่มเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนงานให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในภาวะวิกฤตทางการศึกษาได้ แต่อาจจะมีรายละเอียดและสภาพบริบทที่แตกต่างกันไปในแต่ละองค์กร ดังนั้นการประยุกต์ใช้โมเดลนี้จึงควรพิจารณาถึงความพร้อมขององค์ประกอบสำคัญ ๆ ประกอบด้วย ได้แก่ 1) ตัวตนและจุดยืนขององค์กร 2) ต้นทุน ทรัพยากร และเครือข่ายการทำงาน 3) ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของสมาชิกในองค์กร และ 4) กลไกและหลักการทำงาน หากองค์กรภาคประชาสังคมถึงพร้อมในองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน และสามารถผนวกการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐได้เฉกเช่นสมคมสุขปัญญา ก็สามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างยั่งยืน

